

Uz međunarodni znanstveni skup *Kršćanska baština i plemstvo u hrvatsko-mađarskoj pograničnoj regiji*: razlozi, sadržaji, ciljevi

Održavanje međunarodnog znanstvenog skupa pod nazivom *Kršćanska baština i plemstvo u hrvatsko-mađarskoj pograničnoj regiji* zacijelo je izvrsna prilika hrvatskim i mađarskim znanstvenicima da doprinesu još boljem rasvjetljavanju zajedničke prošlosti hrvatskoga i mađarskoga naroda te njihovih međusobnih odnosa. Naime, brojni spisi, brojni događaji, pa i brojne važne ličnosti koje su uvelike utjecale na tijek povijesti, na djelovanje Hrvatskoga i Ugarskoga Kraljevstva, na oblikovanje znanstvenih, prosvjetnih, kulturnih i gospodarskih sadržaja, kao i na život hrvatskoga i mađarskoga naroda, još uvijek ni izbliza nisu proučeni i poznati u mjeri koja bi bila zadovoljavajuća. Zato je ovaj skup svakako dobrodošla prilika i poticaj da se progovori o nekim od odlučujućih i sudbonosnih događaja te odluka koje su, nerijetko s dalekosežnim posljedicama, donijete tijekom zajedničkog suživota dvaju spomenutih naroda.

U ovom dijelu knjižice nužno je ukratko istaknuti i predradnje koje su bile od presudne važnosti za realizaciju ovoga skupa. Pritom najprije treba naglasiti da je Grad Križevci, a koristeći se financijskom podrškom onih fondova Europske unije koji su namijenjeni državama kandidatkinjama za članstvo u Europskoj uniji, unazad nekoliko godina uvelike orijentiran na osmišljavanje projekata koji će pripomoći gospodarskom, kulturnom i socijalnom razvoju Grada Križevaca, ali i regije kojoj pripada. Jedan od projekata takve naravi već je ostvaren, dok je provedba drugih upravo u tijeku. Od projekata koji su u tijeku je i onaj koji se odvija u sklopu IPA (Instrument for Pre-Accession) programa: »P2P Heritage 'Ljudi ljudima – Zajednička kulturna i povijesna baština granične regije Križevci – Pečuh'«. Inače, nositelj i glavni korisnik ovoga Projekta je Grad Križevci, a što znači da je zadužen za usklađivanje suradnje svih projektnih partnera. Uz Grad Križevce, u spomenutom Projektu sudjeluju: hrvatska općina iz regije Baranya Megye, kao partner iz Mađarske, zatim Općina Kalnik, kao drugi partner iz Hrvatske, i Pučko otvoreno učilište Križevci, kao Projektu pridruženi partner. Upravo u sklopu ovoga Projekta organiziran je i međunarodni znanstveni skup *Kršćanska baština i plemstvo u hrvatsko-mađarskoj pograničnoj regiji*.

Dakle, cilj ovog međunarodnog znanstvenog skupa je da upotpuni obrazovanje mladih, zatim da doprinese još boljem poznavanju hrvatsko-mađarske prošlosti i još boljoj povezanosti pograničnih dijelova Hrvatske i Ma-

darske. Dakako, cilj skupa je i da omogući razmjenu znanja te iskustava između hrvatskih i mađarskih znanstvenika te da ih potakne na međusobnu suradnju koja će biti jednom od važnijih zamašnjaka u ostvarivanju boljeg razvitka čitave pogranične regije.

Na istraživanja o kršćanskoj baštini i plemstvu u hrvatsko-mađarskoj pograničnoj regiji odvažilo se sveukupno šesnaest izlagača. Kao što se može doznati iz sadržaja ove knjižice, napose iz programa međunarodnoga skupa, cjelokupni se skup sastoji od petnaest referata te nekoliko popratnih sadržaja: razgledavanja izložbe »Ivan Zakmardi i njegovo naslijeđe« u križevačkom Gradskom muzeju, posjete Grkokatoličkoj katedrali Presvete Trojice koja se nalazi u križevačkom Gornjem gradu, razgledavanju Staroga grada, crkve Svetoga Brcka i kapelice Svetoga Martina na Kalniku te nastupa kulturno-umjetničkih društava s područja Križevaca i Kalnika.

Vrlo je važno naglasiti da su se istraživači usredotočili na brojna različita područja koja su u neposrednoj vezi sa zadanim temama ovoga skupa. Pritom je dominirala tema koja se odnosila na kršćansku baštinu. Naime, čak četiri referata posvećena su pavlinima. Istraživači su u njima ponudili rezultate arheoloških istraživanja njihovih samostana, zatim prikaz njihova doprinosa hrvatskoj glazbenoj umjetnosti, onda opis njihova djelovanja u Križevcima i, naposljetku, popis pavlinā koji su podrijetlom bili iz Križevaca ili Mađarske, a pripomogli su prosvjetnom i znanstvenom napretku Hrvatske pavlinske provincije. Osim pavlinima, izlaganja su na skupu posvećena i pripadnicima drugih crkvenih redova: franjevcima Aleksandru Tomikoviću i Grguru Peštaliću te templarima s područja Glogovnice, odnosno Huguesu de Payensu, osnivaču njihova reda. Od izlaganja koja su u vezi s kršćanskom baštinom ističem još i ono koje je usmjereno na štovanje svetoga Stjepana I. (mađarski kralj) i svetoga Ladislava I. (mađarsko-hrvatski kralj) u pučkoj tradiciji mađarskih Hrvata.

Četiri izlaganja odnose se na povijesno-političke, društvene i jezikoslovne prouke odnosā hrvatskog i mađarskog naroda. U tim izlaganjima je istraženo o stanju koje je u Hrvatskoj i Mađarskoj vladalo potkraj srednjovjekovlja, kao i o podrijetlu te zaslugama dviju znamenitih obitelji, Babonić i Iločki (Újlaki), u gradnji samostanā, dvoraca, utvrda te bolnica, ali i u razvoju gradova koje su posjedovali diljem Hrvatske i Ugarske. Ovoj skupini pripada i izlaganje u kojem su istraženi mađarsko-hrvatski jezični dodiri, pri čemu je ukazano na postojanje brojnih hungarizama koje danas u hrvatskome jeziku često i ne smatramo tudicama.

No, na skupu nije zanemarena ni tema koja se odnosi na plemstvo, točnije na lokalnu (kalničku) legendu. Riječ je o izlaganju posvećenom kalničkom plemstvu. Ni u tom se izlaganju nije moglo izbjeći spominjanje isprepletenosti hrvatsko-mađarskih odnosa. Prema legendi, kalnički su seljaci spasili ugarsko-hrvatskoga kralja Belu IV. od gladi kada se, bježeći pred Tatarima, sklonio u utvrdu Veliki Kalnik. Nakon toga Bela im je podijelio plemićke povlastice.

Inače, ovim skupom je skromno obilježena i 410. godišnjica rođenja pavlina Ivana Zakmardija Dijankovečkoga (oko 1600-1667), velikog hrvatskog arhivista, mecene i banskog bilježnika. Zahvaljujući dvama izlaganjima detaljnije smo doznali o njegovu studiranju na Sveučilištu u Olomoucu, kao i o ulozi koju je imao u dokumentiranju Prve posavske bune.

Osim uvodnoga teksta i sažetaka izlaganjā, ova knjižica sadržava i dio koji je promotivne naravi. U knjižicu su tako uvršteni i tekstovi o Kalniku, Križevcima i Pečuhu. Čitatelji iz njih mogu doznati brojne podatke o povijesti, krajoliku, arhitekturi, sakralnim objektima, arhitekturi, legendama, stanovništvu, zaslužnim pojedincima, kulturi, gospodarskom razvitku, kao i brojnim sadržajima koje Kalnik, Križevci i Pečuh danas nude.

Na kraju ističem da je ova knjižica otisnuta na tri jezika: hrvatskom, mađarskom i engleskom. Njezina će trojezičnost također biti jedan od elemenata koji će, smatram, uvelike pridonijeti bržem, lakšem i kvalitetnijem ostvarivanju nekih od ciljeva ovoga skupa – potaknuti na još bolju povezanost pograničnih dijelova Hrvatske i Mađarske te omogućiti razmjenu znanja i iskustava između hrvatskih i mađarskih znanstvenika.

Davor Balić

Keresztény örökség és nemesség a horvát-magyar határmenti régióban: okok, tartalmak, célok

A *Keresztény örökség és nemesség a horvát-magyar határmenti régióban* című nemzetközi konferencia megtartása bizonyára kiváló alkalom arra, hogy a horvát és magyar tudósok hozzájáruljanak a horvát és magyar nép közös történelmének és kapcsolatának világosabb megértéséhez. Jelesül, számos írás, számos esemény és számos fontos személyiség, amelyek nagymértékben befolyásolták a történelem menetét, a tudományos, történelmi, kulturális és gazdasági tartalmát, ahogy a horvát és magyar nép életét is, még messze nincsenek megfelelő mértékben tanulmányozva és ismerve. Ezért ez a konferencia egy megfelelő lehetőség és ösztönzés, hogy felszóljunk néhány fontos és sorsdöntő eseményről és döntésről, amelyek gyakran hosszú távú következményekkel jártak a két említett nép közös életében.

A könyvecske ezen részében szükséges röviden kiemelni azon előmunkákat, amelyek lehetővé tették az konferencia megvalósulását. Ki kell emelni, hogy Križevci (Kőrös) városa, felhasználva az Európai Unió előcsatlakozási alapjait, melyek a tagjelölt országokat megilletik, már évek távlatából olyan projektek megfogalmazásával és megvalósításával foglalkozik, amelyek segítik gazdasági, kulturális és szociális fejlődését, az öt körülevő régióval együtt. Ilyen jelegű projektek közül egy már megvalósult, míg a többiek megvalósítása éppen folyamatban van. Ezek közül való az is, mely az IPA (Instrument for Pre-Accession) keretében: „P2P Heritage 'Emberek az emberekkel – Közös kulturális és történelmi örökség a határmenti régióban Križevci - Pécs'”. Valójában, a projekt megvalósítója és fő kedvezményezettje Križevci városa, ami annyit jelent, hogy az összes partnerrel meg kell valósítania az együttműködés összehangolását. Križevci mellett az említett Projektben magyarországi partner (Horvát Önkormányzat, Pécs, Baranya megye), horvátországi partner (Kálnik kistérsége) és társult partner (Kőrösi Szabadegyetem) vesz részt. Pontosan e Projekt keretében szerveződik a nemzetközi konferencia is *Keresztény örökség és nemesség a horvát-magyar határmenti régióban* címmel.

Tehát a nemzetközi tudományos konferencia célja kiegészíteni a fiatalok ismereteit, majd elősegíteni a horvát-magyar múlt pontosabb megismerését, a horvát és magyar tudósok tudását és tapasztalatait összekötni, hogy ösztönzést nyerjenek a közös munkához, amely egyik legfontosabb mozgatórugója lesz az egész határ régió fejlesztési elképzeléseinek.

A keresztény örökség és nemesség kutatására a horvát-magyar határ-régióban összesen 16 előadó vállalkozott. Ahogy könyvecskénk tartalmából, de leginkább a programból megtudható, az egész konferencia tizenöt előadásból áll és néhány kísérő rendezvényből: „Szakmárdy János és öröksége” kiállítás megtekintése a Városi Múzeumban, a Szentháromság görög-katolikus templom megtekintése, amely Križevci Felső-városi részében található és az Óvárosba meglátogatása, Szent Brcko templomával és Szent Márton kápolnijával egyetemben Kalnikon és kulturális-művészeti együttesek fellépésével, Križevci és Kalnik területéről.

Nagyon fontos kihangsúlyozni, hogy a kutatók számos, különféle területre összpontosítottak, amelyek közvetlen kapcsolatban voltak a témával. Eközben a keresztény kultúrával kapcsolatos rész dominált. Négy előadást szenteltek a pálosoknak. A kutatók kolostoraik régészeti kutatási eredményeit vetik fel, majd hozzájárulásukat a horvát zenei kultúrához, majd működésük leírását Križevciben és végül, azon pálosok listáját, akik Križevciak vagy magyar származásúak voltak és segítséget nyújtottak a horvát pálos provincia oktatási és tudományos fejlődéséhez. A pálosokon kívül, más szerzetesrendeknek is szentelnek előadásokat: a ferences Aleksandar Tomikovićnak és Grgur Peštalićnak, a glogovnicai templomosoknak illetve Hugues de Payensnek, rendjük alapítójának. A keresztény örökséggel foglalkozó előadások közül kiemelem azt, amely Szent István (magyar király) és Szent László (magyar-horvát király) tiszteletére irányul a magyarországi horvátok népi hagyományaiban.

A horvát-magyar nép történelmi-politikai, társadalmi és nyelvészeti kapcsolatainak tanulságaira négy előadás vonatkozik. Ezen előadásokban, a Horvátországi és Magyarországi középkor végi viszonyokat kutatják, a két jelentős család a Babonić és Újlaki származásán és erőfeszítésein keresztül a kolostor, erőd, kastély és kórház építése nyomán, az általuk Horvátországban és Magyarországon birtokolt városok fejlődése tekintetében. Ebbe a csoportba tartozik az az előadás, amely a magyar-horvát nyelvi kapcsolatokat vizsgálja, mely rengeteg hungarizmust említ, amit a mai horvát nyelvben nem is tekintünk jövevényszónak.

De a konferencián nincs elhanyagolva a téma azon része sem, amely a nemességgel foglalkozik, pontosabban a helyi (kalniki) legendára. A kalniki nemeseknek szentelt előadásról van szó. Ebben az előadásban sem kerülhető ki a magyar és horvát viszonyok szövevényessége. A legenda szerint, a kalniki parasztok megmentették a tatárok elől menekülő magyar-horvát

királyt IV. Bélát az éhségtől, amikor Nagy Kalnik várában bújt el. Ezután Béla nemesi címeket adományozott.

Egyébiránt, ezzel a konferenciával, szerényen megemlékezünk a pálos szerzetes Szakmárdy János (kb. 1600-1667) nagy horvát levéltáros, mecénás és báni jegyző születésének 410. évfordulójáról is. Két előadásból tudhatunk meg többet az Olomouci Egyetemen folytatott tanulmányairól, éppúgy, mint szerepéről az Első Száva-menti Felkelésben.

A bevezető és az előadások összefoglalóján kívül, könyvecskénk promóciós jellegű anyagot is tartalmaz. Így kerültek bele Kalnikról, Križevciről és Pécsről szóló szövegek. Ezekből tudhatják meg az olvasók azt a számos adatot, mely a történelmi, tájképi, építészeti, egyházépületi, legenda jellegű tartalomra, lakosságra, híres személyiségekre, kultúrára, gazdasági fejlődésre vonatkozik, mint a sok-sok mai tartalom is Kalnikról, Križevciről és Pécsről.

Ki kell végül emelni, hogy ez a könyvecske három nyelven került ki a nyomdából: horvátul, magyarul és angolul. Háromnyelvűsége ugyancsak olyan elem, amely nagyban hozzájárulhat a konferencia egyes céljainak gyorsabb, könnyebb és hatékonyabb megvalósításához – Horvátország és Magyarország határmenti régióinak jobb kapcsolatait ösztönözve.

Davor Balić

International Scientific Symposium *Christian Heritage and Nobility in the Croatian-Hungarian Cross-Border Region*: Content, Aims, and Reasons

This international scientific symposium entitled *Christian Heritage and Nobility in the Croatian-Hungarian Cross-Border Region* is certainly an excellent opportunity for Croatian and Hungarian scientists to make their contribution by shedding new light upon a mutual history of Croatian and Hungarian peoples and their mutual relations. In particular, numerous documents, numerous events, as well as numerous important figures that have exerted a strong influence on the course of history, on the activities of the Croatian and Hungarian Kingdom, on the formation of scientific, educational, cultural and economical content, as well as on the lives of Croatian and Hungarian peoples, have not been studied nearly as close and have in no way become transparent in a satisfactory measure. For that reason, this symposium is a golden opportunity and a stimulus to break the silence considering some of the decisive and fateful events and decisions which were, as often as not with far-reaching consequences, made during the coexistence of the two above mentioned peoples.

In this part of the booklet it is essential to briefly explain preliminary work that was the deciding factor for the realisation of this symposium. But first and foremost it should be emphasised that the Town of Križevci, by making use of financial support of those funds of the European Union that have been intended for the European Union candidate states, has been for some years past oriented to a great extent towards working out of those projects that would contribute to the economical, cultural and social development of the Town of Križevci, but also to the region it belongs to. One of these projects has already been realised, while the implementation of others is underway. Concerning those projects that are in progress, one is in the framework of the (Instrument for Pre-Accession) programme: "P2P Heritage 'People to People – A Common Cultural and Historical Heritage of the Cross-Border Region Križevci – Pečuh'". Moreover, the main participant in this Project is the Town of Križevci, which would imply that it was entrusted to balance the cooperation between all Project partners. Alongside the Town of Križevci, a Croatian municipality from Baranya County, as a Hungarian partner, the Municipality of Kalnik, as another partner from Croatia, and Community College (Križevci), as an associate partner, participate in this Project. Exactly in the framework of this Project the international scientific symposium *Christian Heritage and Nobility in the Croatian-Hungarian Cross-Border Region* has been organised.

Furthermore, the aim of this international scientific symposium is to complete youth education, to contribute to a better acquaintance with Croatian-Hungarian history and to a better interconnection of the Croatian-Hungarian cross-border region. Needless to say, another aim would be to enable the exchange of knowledge and experience between Croatian and Hungarian scientists, and stimulate them for a mutual cooperation that is going to be a driving force in terms of achieving a better development of the whole cross-border region in the future.

Altogether 16 participants have endeavoured to do research on Christian heritage and nobility in the Croatian-Hungarian cross-border region. As it can be seen in the table of contents of this booklet, especially in the programme of the international symposium, the entire symposium consists of 15 presentations and secondary content: a visit to the exhibition "Ivan Zakmardi and His Heritage" in Križevci Town Museum, a visit to the Greek Catholic Cathedral of the Holy Trinity which is located in the Upper Town of Križevci, sightseeing of the Old Town, St. Brcko's Church and St. Martin's Chapel in Kalnik, and the performance of folklore ensembles from the areas of Križevci and Kalnik.

It is very important to note that the researchers have focused on numerous diverse fields that are in a direct connection with the given subject. However, part of the subject that concerned Christian heritage has proved its domination. In particular, as many as four presentations have been dedicated to the Pauline Fathers. In those presentations participants offered findings of archaeological researches of the Pauline monasteries, provided an overview of the Pauline's contribution to Croatian music, gave an account of the Pauline's activities in Križevci, and, finally, provided a list of those members of the Pauline Order who had their roots in Križevci or Hungary, and, additionally, contributed to the advancement of education and science in the Croatian Pauline Province. Apart from the Pauline Fathers, presentations at the symposium have also dealt with members of other religious orders: Franciscans Aleksandar Tomiković and Grgur Peštalić, as well as the Knights Templar from the area of Glogovnica, that is, Hugues de Payens, founder of their order. Concerning presentations in a connection with Christian heritage we will single out the one dealing with the cult of the Hungarian king St. Stephen I and the Hungarian and Croatian king Ladislaus I in the vernacular tradition of the Croats in Hungary.

Four presentations regard historical-political, social and linguistic investigations of the Croatian and Hungarian relations. In those presentations

Croatia and Hungary at the end of the Middle Ages have been investigated, as well as the heritage and the credits of the two renowned families of Babonići and Iločki (Újlaki) in their construction of monasteries, castles, forts, and hospitals, but also in the development of cities they owned throughout Croatia and Hungary. A presentation that deals with research on Hungarian-Croatian language contact, which has pointed out the existence of numerous Hungarian loanwords that we no longer consider foreign words in the Croatian language, also belongs to this group.

However, at the symposium part of the subject concerning nobility, or, more precisely, the local (Kalnik) legend, has not also been neglected. Here, we are referring to a presentation dealing with the Kalnik nobility. This presentation as well could not have omitted to mention intertwined Croatian-Hungarian relations. In particular, according to a legend, Kalnik peasants saved the Hungarian and Croatian king Béla IV from starvation, when he, fleeing the Tatars, took refuge in Great Kalnik Fort. As a result, King Béla conferred privileges of nobility upon them.

Moreover, this symposium has humbly marked the 410th birth anniversary of the Pauline Ivan Zakmardi Dijankovečki (c. 1600-1667), a great Croatian archivist, patron, and governor's notary. Owing to two presentations we have found out particularities of his studies at Olomouc University, as well as the role he had as a chronicler of the First Posavina Peasants' Revolt.

Apart from the preface and the abstracts of the presentations, the booklet contains a promotional part. In particular, the booklet includes texts about Kalnik, Križevci, and Pécs. By means of this booklet, readers can gather numerous pieces of information concerning history, landscape, architecture, sacral buildings, legends, inhabitants, meritorious individuals, culture, economic development, as well as other content that Kalnik, Križevci and Pécs offer today.

Finally, it is to be emphasised that this booklet has been printed in three languages: Croatian, Hungarian, and English. The fact that it is trilingual could also be a contributory factor to faster, easier and more qualitative achievements of some of the symposium's aims – stimulation of a better interconnectedness in the Croatian-Hungarian cross-border region, and possibility of the exchange of knowledge and experience between Croatian and Hungarian scientists.

Davor Balić